

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Οτέλο Σαράιβα ντε Καρβάλιο: Η δίκη του στρατηγού των γαρυφάλλων. Κατηγορία και υπεράσπιση στο Μονσάντο, εκδ. «Στοχαστής», Αθήνα 1989

Ο Καρβάλιο και η επανάσταση των γαρυφάλλων

Σχεδίασε την στρατιωτική επιχείρηση και μπήκε επικεφαλής της το βράδυ της 24ης Απριλίου 1974, ίσως ο πιο δημοφιλής άνθρωπος της Πορτογαλίας, τα πρώτα χρόνια μετά την επανάσταση. Αρχηγός της «γκεθαρικής τάσης» μέσα στο Μ.Φ.Α. (Κίνημα Ενόπλων Δυνάμεων), έκδηλα συμπαθών και στη συνέχεια συμμετοχος της επαναστατικής αριστεράς, φυλακίστηκε ήδη δύο φορές στο διάστημα μεταξύ της 25ης Νοεμβρίου 1975 (και της «δεξιάς στροφής» των πολιτικών πραγμάτων) και του Ιουνίου 1984.

«Υποψήφιος του λαού» για την Προεδρία της Δημοκρατίας το 1976, θα ξεπεράσει με ένα ποσοστό 16% τον υποψήφιο του Κ.Κ.Π., για να πέσει στο 1,5% στις επόμενες εκλογές του 1980. Στρατηγός μέχρι το 1976, υπηρετούσε πριν την σύλληψη του τον Ιούνιο 1984 σε μια ασήμαντη υπηρεσία με το βαθμό του ταγματάρχη.

Από τις 19 Ιουνίου 1984 έως πρόσφατα στις φυλακές, θύμα μιας απίθανης έκτασης πλεκτάνης, τιμωρημένος ουσιαστικά για την συμμετοχή του στην ανατροπή της δικτατορίας του Σαλαζάρ το 1974 και για τις επαναστατικές του ιδέες. Προσωπικότητα με εμβέλεια μεγαλύτερη των συνόρων της Πορτογαλίας εκπροσωπούσε την «Επανάσταση των Γαρυφάλλων» στα μάτια μιας ολόκληρης ριζοσπαστικοποιημένης γενιάς στην Ευρώπη:

«Στο ευρωπαϊκό πάνθεον της 10ετίας και δίπλα στους Χο-Τσιν Μινχ, Μάο-Τσε-Τουνγκ, Τσε Γκεβάρα, Ντούμπτσεκ, Κον Μπεντίτ, Ροσάνα Ροσάντα, προστίθετο και ο Οτέλο ντε Καρβάλιο»¹.

«Η 25η Απριλίου φαινόταν αδύνατη κι όμως έγινε όπως το είχε προφητέψει και ο Μαουρέλ Αλέγκρε (ως ουτοπία;) σ' ένα από τα ποιήματά του της Αλγερίας. Ενώ δεν έγινε (και καράμπα, θα μπορούσε να γίνει!) μια επανάσταση, η οποία με την εγκαθίδρυση της άμεσης δημοκρατίας και του σοσιαλιστικού κράτους της λαϊκής εξουσίας θα οδηγούσε τους εργάτες στην εξουσία δημιουργώντας έτσι ένα μοντέλο μοναδικό σ' όλο τον κόσμο, που δεν θα ήταν μια απλή μίμηση του ήδη δοκιμασμένου μοντέλου της γηραιάς Ευρώπης.

αλλά θα δημιουργούσε ένα γνήσιο σοσιαλισμό στη βάση με την εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού ιδανικού μιας αταξικής κοινωνίας»².

Το Μ.Φ.Α. (Κ.Ε.Δ.) γεννιέται κάτω από τις επιρροές των απελευθερωτικών κινήματων της Αγκόλας, της Μοζαμβίκης και της Γουινέας-Μπισσάου. Ξεκινάει ως διεκδικητικό κίνημα (καλύτεροι μισθοί), για να περάσει σιγά-σιγά σε μια βαθύτερη συνειδητοποίηση και να ολοκληρώσει ένα κύκλο, με την οργάνωση ουσιαστικά της επανάστασης στις 25 Απρίλη, εκφράζοντας πρώτα και κύρια την αντίθεση έναντι στον πόλεμο και το φασιστικό καθεστώς, παράλληλα με τους ισχυρούς εργατικούς και φοιτητικούς αγώνες. Για πρώτη φορά στην Ευρώπη της Δύσης, ο στρατός συμμετέχει σε μια απελευθερωτική διαδικασία. Η καρδιά του πολιτικού προβλήματος μετά την επανάσταση μετατοπίζεται μέσα στο Μ.Φ.Α. (Κ.Ε.Δ.) που την πρώτη περίοδο κατέχει ουσιαστικά την εξουσία στην χώρα.

Οι αξιωματικοί αποκτούν «καθ' ομάδας» συγκεκριμένες απόψεις για το μέλλον της χώρας και όπως είναι φυσικό, αμέσως μετά την κατάλυση της δικτατορίας, οι ριζοσπάστες αξιωματικοί να φαίνεται ότι επικρατούν, τόσο γιατί έκφρασαν τους καταπιεζόμενους πόθους του πορτογαλικού λαού για συντριβή οτιδήποτε είχε σχέση με το παρελθόν, όσο γιατί κάτω από την ζοφερή σκιά του φασιστικού κράτους είχαν αναπτυχθεί επαναστατικές προβληματικές και νοοτροπίες, μ' ένα απελευθερωτικό υπόβαθρο.

Κατ' αρχήν το Μ.Φ.Α. (Κ.Ε.Δ.) «θεσμοθετείται», και στις αρχές του 1975 κλείνει μια συμφωνία με τα πολιτικά κόμματα.

«Η λύση που δόθηκε προβλέπει ότι το Μ.Φ.Α. θα παίξει ένα ρόλο αποφασιστικό για μια διάρκεια 3 έως 5 χρόνων, τόσο δηλαδή όσο χρειάζεται για να μεταφερθεί το κύριο βάρος στην πολιτική και η ηγεμονία να περάσει απ' τα χέρια ενός ριζοσπαστικοποιημένου στρατού, στο λαό και στα πολιτικά κόμματα. Το Μ.Φ.Α. διατίθεται να εγγυηθεί την σταθερότητα απ' τις επιθέσεις, εσωτερικές και εξωτερικές, ενάντια στη δημοκρατία. Μ' άλλα λόγια να εγγυηθεί τη δυνατότητα στην εργατική τάξη να αναπτυχθεί και να ηγεμονεύσει.

Το σύστημα συμβιβάζεται. Μα για πόσο; Τα αποτελέσματα της λύσης που δόθηκε θα εξαρτηθούν, τόσο από την κυρίαρχη τάση που θα επικρατεί μέσα στο Μ.Φ.Α., όσο και μέσα στη συνταγματική μετά τις εκλογές στις 25 τ' Απρίλη. Η πολιτική σύγκρουση που θα αρχίσει δεν θα 'ναι μεταξύ στρατιωτικών απ' τη μια και απ' την άλλη πολιτών, μα στρατιωτικών και στρατιωτικών, πολιτών και πολιτών»³.

Στη συνέχεια, εκδηλώνεται η αντιπαράθεση μέσα στους κόλπους του Κ.Ε.Δ. (Μ.Φ.Α.) και η κάθε «ομάδα» επιδιώκει την επιβολή της άποψής της. Με την ευκαιρία της συγκρότησης των λαϊκών Συμβουλίων και της σύστασης Λαϊκών δικαστηρίων εκδηλώνονται 3 απόψεις, και

«Σ' αυτή τη διαφοροποίηση ξεχωρίζουν τρεις μορφές: Ο πρωθυπουργός Γκονσάλβες, ο στρατηγός Καρβάλιο κι ο υπουργός εξωτερικών Μέλο Αντούνες. Ο Καρβάλιο, ειδικότερα, ως διοικητής του πιο δυναμικού και πιο καλά εξοπλισμένου τμήματος του στρατού, δείχνει μεγάλη συμπάθεια για το υπεραριστερό Επαναστατικό Κόμμα του Προλεταριάτου – Επαναστατικές Ομάδες (ΕΚΠ-ΕΟ) το οποίο προγραμματικά αρνείται την αναγκαιότητα ύπαρξης κομμάτων και διενέργειας εκλογών. Κι ο Καρβάλιο τάχτηκε απερίφραστα για το σταμάτημα του «στείρου παιγνιδιού των κομμάτων» και ζήτησε την επιβολή μιας δικτατορίας του προλεταριάτου, τη σύσταση συμβουλίων εργατών, στρατιωτών και ναυτών, καθώς και την οργάνωση ένοπλης πολιτοφυλακής. Η ολομέλεια του ΚΕΔ αρνήθηκε το Μάιο να εγκρίνει σχετική πρόταση και στα μέσα Ιουνίου δήλωσε και πάλι ότι απορρίπτει την εγκαθίδρυση του σοσιαλισμού με τα μέσα τς βίας και της δικτατορίας». Σχολιάζοντας αυτή την απόφαση, ο Μανουέλ Κρέσπο, αρχηγός του ΕΚΠ, είπε ότι ο Καρβάλιο μπορεί να έχασε αυτόν τον γύρο στο Επαναστ. Συμβούλιο, αλλά τελικά «η δύναμη βρίσκεται στα όπλα, κι ο Καρβάλιο έχει τα όπλα»⁴.

Η δύναμη, όντως βρισκόταν στα όπλα, αλλά ποιος τα είχε πραγματικά; Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα αυτές οι στιγμές θα αποτελούν παρελθόν και θα χάσουν όλοι: Τόσο οι μορφές των Γκονσάλβες, Καρβάλιο, Μέλο Αντουνές όσο και το Κ.Κ. Πορτογαλίας. Τα Λαϊκά Συμβούλια κκ: τα Λαϊκά Δικαστήρια θα αποτελούν ανάμνηση, οι στρατιωτικοί θα εμπιστευθούν τους πολιτικούς περισσότερο απ' όσο πρέπει, το Κ.Κ. Πορτογαλίας θα απομονωθεί και θα μείνει στο φάσμα της αριστεράς μόνο του, ενώ οι εξελίξεις θα έχουν ως αποδέκτη το φάσμα από την δεξιά μέχρι το σοσιαλδημοκρατικό «Σοσιαλιστικό Κόμμα» του Μάριο Σοάρες, η Επανάσταση δεν θα γίνει ποτέ.

Στα 10 χρόνια μετά την 25η Απρίλη συναντάμε:

- τον Γκονσάλβες (πρωθυπουργό από τον Ιούλιο '74 ως τον Αύγουστο '75), να έχει ενεργό συμμετοχή στην πολιτική ως συνεργαζόμενος με το Κ.Κ.Π.
- τον Μέλο Αντουνές, ως αντισυνταγματάρχη σε εφεδρεία
- το Κ.Κ. Πορτογαλίας σταθερά και μόνιμα στην αντιπολίτευση και σε μόνιμη ρήξη με τον περίγυρο του (επαναστατική αριστερά, σοσιαλιστική αριστερά U.E.D.S).

Επίσης, στον γιορτασμό της επετείου για τα 10 χρόνια από την Επανάσταση:

«Η κυβέρνηση, όχι μόνο αγνόησε τους πρωτεργάτες της, αλλά σκέφθηκε να τιμήσει έναν απ' αυτούς που προσπάθησαν να την ανατρέψουν: Ήταν ο στρατάρχης Σπινόλα – τηρουμένων των αναλογιών ένας Γκιζίκης της Πορτογαλίας – που κλήθηκε να προεδρεύσει όλων των σχετικών εκδηλώσεων. Και η ενέργεια, πέρα από το ότι δίνει το μέτρο για τον πολιτικό αμοραλισμό της «κομματοκρατίας», ήταν ένα σαφές μήνυμα προς τους ηγέτες του Απρίλη: “δεν ανήκετε ούτε στην ιστορία”»⁵.

- τέλος, λίγο μετά τα 10 χρόνια, θα συναντήσουμε τον Οτέλο ντε Καρβάλιο, προφυλακισμένο στο Φρούριο Κασιάς.

Κατηγορία και Υπεράσπιση στο Μονσάντο

Στο πρόσωπο των κατηγορούμενων στη δίκη του Μονσάντο δικάζεται μια πλευρά της επανάστασης της 25ης Απρίλη. Ενώ μία άλλη συμβιβάστηκε, ή εγκατέλειψε ή έγινε επαγγελματικά πολιτική, η πλευρά αυτή παρέμεινε πιστή στις αναφορές της και στις απόψεις της με αποτέλεσμα είτε όσοι παρέμειναν στο στρατό να υπηρετούν με βαθμούς μικρότερους από αυτούς που είχαν ακόμα το 1974 είτε να είναι υπόλογοι. Ακραία και παράλογη περίπτωση αυτή του Οτέλο Σαράιβα Ντε Καρβάλιο.

Προφυλακισμένος από τις 19 Ιουνίου 1984 και στη συνέχεια φυλακισμένος, υπέστη μια πρωτοφανή δίωξη πληρώνοντας ακριβά το τίμημα της συμμετοχής του και των επαναστατικών του ιδεών. Η εικόνα γίνεται περισσότερο τραγική αν αναλογιστεί κανείς το πού βρίσκεται την ίδια στιγμή η κοινωνική αλληλεγγύη, η διεθνής συμπάρασταση, η ηθική στήριξη, οι μαζικοί αγώνες.

Μέσα από το βιβλίο *Κατηγορία και Υπεράσπιση στο Μονσάντο* παρακολουθούμε την εξέλιξη μιας πολύπλοκης δίκης που ενέπλεξε τον Καρβάλιο με την οργάνωση ΛΔ 25 (FP 25). Ο ίδιος αναλύει το παρελθόν και διευκρινίζει την θέση του και τις απόψεις του.

Παράλληλα αναβιώνει ξεχασμένες πτυχές της πορτογαλικής επανάστασης καθώς και υπαρκτές διακρίσεις, που σήμερα, πρόσκαιρα, λόγω της διεθνούς συγκυρίας τείνουν να γίνουν δυσδιάκριτες για γυμνό ορθαλμού. Ενώ οι συμμετοχοί στην προ της 25 Απρίλη 1974 ζωή της Πορτογαλίας «ξεχάστηκαν», αθωώθηκαν και ενσωματώθηκαν ξανά στη ζωή, στα κόμματα και στο κράτος, οι συμμετέχοντες στην αντιφασιστική αλλαγή και στα γεγονότα της περιόδου 25 Απρίλη '74-25 Νοέμβρη '75 κτυπήθηκαν, συκοφαντήθηκαν, πέρασαν στο περιθώριο. Η άποψη του Οτέλο για την δημιουργία μιας πολιτικής οργάνωσης που να οργανώσει την αντίσταση και τον αγώνα ενάντια στην ενδεχόμενη επάνοδο του φασισμού

ποινικοποιείται. Αυτή η προσπάθειά του που θυμίζει ένα νέο είδος Καρμποναρίας θεωρείται υπόλογη. Ο ίδιος και οι συνεργάτες του διώκονται. Είναι πραγματικά αφελές να θέλει ο όποιος δικαστής να σθήσει την Ιστορία και είναι παράλληλα τραγικό που ένας πρωταγωνιστής της, βρέθηκε για τόσο διάστημα στις φυλακές της «πολιτισμένης Ευρώπης».

Γιώργος Παπαγιαννόπουλος

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. *Η σκοτεινή πλευρά του Ήλιου*, Γιώργου Παπαγιαννόπουλου.
2. *Κατηγορία και Υπεράσπιση στο Μονσάντο*, Οτέλο Σαράιβα Ντε Καρβάλιο.
3. *Πορτογαλία: Ένας πρόσκαιρος συμβιβασμός*, «Η Γενιά μας», φοιτητική περιοδική έκδοση, Φλωρεντία, Μάης 75.
4. *Νέες εξελίξεις στην Πορτογαλία*, «Σοσιαλιστική Πορεία», αρ. 2, 19.7.75.
5. *Επανάσταση-Επανάσταση είσαι εδώ!*, «Αντί», τεύχ. 264, 22.6.84.

Γιώργος Ρούσης: *Ασιατικός τρόπος παραγωγής και σοσιαλισμός. Κοινά σημεία και διαφορές*, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή», Αθήνα 1989

Πολιτικό και επιστημονικό πρόβλημα για το οποίο καταναλώθηκε πολλή μελάνη: Στη βιβλιογραφία της έκδοσης των Balley και Llobega για τον ασιατικό τρόπο παραγωγής σημειώνονται πάνω από 130 δημοσιεύματα (άρθρα και βιβλία): Οι λόγοι της μεγάλης συγγραφικής δραστηριότητας ιδεολογικο-πολιτικοί.

Το βιβλίο του Γιώργου Ρούση πάνω σ' αυτή την «υπόθεση Λυσένκο» των κοινωνικών επιστημών, έρχεται να ξεκαθαρίσει παλιές πλάνες και να δώσει απαντήσεις σε πολλά ερωτήματα. Ο σ. που σπούδασε στο Παρίσι και στις Βρυξέλλες πολιτικές επιστήμες είναι μέλος του ΚΚΕ και η μελέτη του, που εκδίδεται από τη «Σύγχρονη Εποχή» πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του Κέντρου Μαρξιστικών Ερευνών. Επομένως το βιβλίο έχει και σημαντικό πολιτικό βάρος, καθόσον ανοίγει νέες προοπτικές και ανασκευάζει παλιότερες απόψεις. Είναι φανερή εξάλλου η σχέση του με τις σημερινές διεργασίες στη Σοβιετική Ένωση (Γκορμπατσώφ, περεστρόικα, γκλάσνοστ κλπ.) και με τις εσωτερικές εξελίξεις στο ΚΚΕ και γενικότερα στην ελληνική αριστερά.

Ο σ. πραγματεύεται το θέμα του με βάση δύο άξονες. Ο πρώτος καθαρά επιστημονικός, ο δεύτερος περισσότερο ιδεολογικοπολιτικός. Το βιβλίο αποτελείται από την Εισαγωγή και τέσσερα μέρη, που διαιρούνται σε δεκαπέντε κεφάλαια.

Στην Εισαγωγή (σελ. 7-12) ο σ. οριοθετεί το αντικείμενό του, δηλώνοντας ότι δεν πρόκειται να ασχοληθεί ούτε με το πέρασμα από την πρωτόγονη κοινότητα στην ταξική κρατική κοινωνία ούτε με τις ασιατικές καταβολές σε χώρες του τρίτου κόσμου, όπου έγινε σοσιαλιστική επανάσταση, ή που πέρασαν με διάφορους τρόπους στο σοσιαλισμό, ούτε με ανάλυση σε βάθος του ΑΤΠ. Ξεκαθαρίζει ότι το θέμα του είναι ο συσχετισμός του ΑΤΠ (δηλαδή μιας κοινωνίας δίχως ιδιωτική ιδιοκτησία, πιο ειδικά ιδιωτική ιδιοκτησία στη γη, όπου όμως υπάρχει μια μορφή κράτους και εκμετάλλευση του υπόλοιπου πληθυσμού από την αριστοκρατία του κρατικού μηχανισμού) με το σοσιαλισμό και τα γραφειο-